

Omgaan met jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong

Juf, kijk! Dat klopt niet!

Veel hoogbegaafde kinderen en volwassenen blijken een vlotte baby te zijn geweest die zich in een snel tempo ontwikkelde, weinig slaap nodig had en zeer beweeglijk was (Webb et al., 2013; Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong, 2016). De ontwikkeling van een klein deel van de baby's loopt uit de pas met de leeftijden waarop kinderen vaardigheden horen te ontwikkelen 'volgens de boekjes'. Dit roept allerlei praktische vragen op. Welk speelgoed past goed bij dit kind? Moet je de (snelle) ontwikkeling stimuleren of juist niet? Hoe begeleid je deze kinderen?

Mariken Althuisen is eigenaar van 2Wicked, **Esther de Boer** is adviseur bij KPC Groep en **Nathalie van Kordelaar** is eigenaar van Incontexto Orthopedagogen, en samen schreven zij *Een andere kijk op hoogbegaafdheid*

Ouders van jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong krijgen nogal eens vervelende opmerkingen vanuit hun omgeving, vaak in de trant van dat de ouders het kind zouden 'pushen'. Voor ouders kan dit onzekerheid omtrent de opvoeding met zich meebrengen. Een kind is niet hoogbegaafd 'te maken' door stimulering. Een kind kan middels stimulering wel eerder dan anders bepaalde vaardigheden onder de knie krijgen, maar een kind kan daardoor niet door het eigen plafond heen gaan. Het kan leren wat het in aanleg kan. En wat dat pushen betreft, het is vaker zelfs andersom: hoogbegaafde kinderen pushen hun ouders door hun enorme leerhonger. Deze kinderen zoeken de uitdaging namelijk zelf op!

Positief gezichtspunt

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong pikken prikkels razendsnel op en verwerken deze prikkels ook razendsnel. Dat is iets dat vanzelf gaat, er wordt niet bewust voor gekozen. Het gebeurt gewoon de hele dag (en nacht) door en kan niet zomaar uitgeschakeld worden. In dit artikel bekijken we een ontwikkelingsvoorsprong vanuit een positief gezichtspunt. We geven voorbeelden van de alertheid van die kinderen en de intensiteit waarmee ze de wereld ervaren en bieden handreikingen voor de begeleiding van deze kinderen.

Al vroeg alert

Thijmen begon als baby altijd te huilen als hij in de kinderwagen lag. Het duurde even voordat zijn moeder doorhad dat hij stopte met huilen als ze hem rechtop tegen de achterkant zette. Het leek wel alsof hij de blaadjes aan de bomen zelf van dichtbij wilde bekijken.

Als je goed oplet, kun je al heel vroeg merken dat een kind een ontwikkelingsvoorsprong heeft. Deze baby's willen alles meekrijgen en kijken direct na de geboorte met grote ogen de wereld in. Ze kijken opmerkzaam naar bewegingen of lijken soms

te schrikken van geluiden. Ze beleven de wereld heel intens en zijn zeer alert (Althuisen, De Boer & Van Kordelaar, 2015). En deze intensiteit en alertheid blijven hun leven lang onderdeel van wie ze zijn. De ontvangst en verwerking van prikkels gaat continu door en dat heeft een stevige impact op het kind, zowel intern (hun voelen en denken) als extern (hun gedrag). Het kan soms voor de gemiddelde buitenstaander lijken alsof het kind van hot naar her vliegt, letterlijk en figuurlijk.

Overprikkeling

Na vijf maanden moest Ellen haar zoon, Bram, van het kinderdagverblijf halen, hij was toen 10 maanden oud. Het ging gewoon niet meer. Van een halve dag daar moest hij twee dagen bijkomen. Er was zoveel te zien! Alles wilde hij meemaken. Hij at daar niet, hij sliep daar niet, hij was helemaal op na een paar uur daar.

Deze verhoogde staat van alertheid kan leiden tot overprikkeling. De overprikkeling kan op haar beurt weer leiden tot bijvoorbeeld vermoeidheid, angsten, druk gedrag of juist zich afkeren van anderen. Met een goede begeleiding (contact, vertrouwen, ruimte) door ouders, leerkrachten en soms zelfs door coaches of psychologen kunnen deze kinderen leren omgaan met de veelheid aan prikkels.

Maar dat is niet eerlijk!

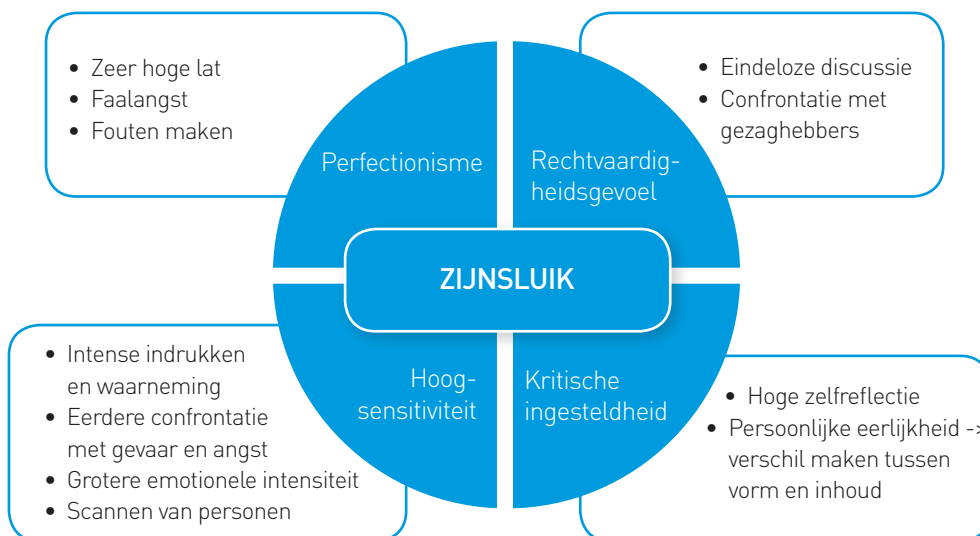
Een kind met een ontwikkelingsvoorsprong beleeft de wereld dus intens. Tessa Kieboom (2012) bespreekt in haar 'zijnsluit' (zie figuur 1 'Zijnsluit Tessa Kieboom (2012)' hiernaast) een aantal kenmerken van deze groep kinderen. Het zijnsluit zoomt in op kenmerken van het (hoog)begaafd zijn: alertheid, perfectionisme, kritisch ingesteld zijn en rechtvaardigheidsgevoel. Zij beschrijft dat je bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong naast een hoge intelligentie en alertheid vaak ziet dat ze zeer kritisch ingesteld zijn. Ze stellen hoge eisen aan anderen, aan hun

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong pikken prikkels razendsnel op en verwerken deze prikkels ook razendsnel

omgeving, maar ook aan zichzelf. Een typisch voorbeeld hiervan is de kleuter die zijn tekeningen verscheurt, omdat deze niet voldoen aan het beeld dat hij ervan heeft. De vlinder op papier lijkt niet op de vlinder in zijn hoofd en is daarom niet goed genoeg. Hij legt de lat heel hoog en wil perfect werk leveren. Het helpt niet om te zeggen dat de tekening wel mooi is, want de kleuter denkt zelf dat hij de vlinder perfect zou moeten kunnen tekenen. In gesprek gaan over de tekening en de (fysieke) mogelijkheden helpt wel om het kind een

realistischer beeld te laten krijgen van zijn kunnen op zijn leeftijd. En het geeft het kind de belangrijke boodschap: je hoeft niet alles meteen te kunnen. Je mag oefenen en steeds beter worden, je kunt het nóg niet. Naast dit perfectionisme is rechtvaardigheidsgevoel iets dat je vaak ziet bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Geregeld zullen deze kinderen je aanspreken op wat je beloofd hebt. Wellicht heb je de uitspraak 'Maar dat is toch niet eerlijk!' al heel wat keren gehoord. Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong >>

Figuur 1 - Zijnsluit Tessa Kieboom (2012)

© Dineke Sinke

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong zijn kritisch ingesteld en streven perfectie na, help hen door te zeggen dat een werkje niet perfect hoeft te zijn

ervaren ook eerlijkheid (of eigenlijk: oneerlijkheid) heel intens. Een discussie kan gepaard gaan met sterke emoties (van woede tot verdriet) of fanatisme om ervoor te zorgen dat iets eerlijk gebeurt. Ze zijn daarbij vaak verbaal sterk, waardoor je zelfs met een kleuter al een flinke discussie kunt voeren. Daarbij is het van belang om de balans te vinden tussen respect voor de kleuter en zijn emoties en je rol als leerkracht. Heeft deze kleuter het idee dat hij niet serieus genomen wordt, dan kan een discussie met bijbehorende emoties gemakkelijk escaleren. Dit heeft een groot effect op je contact met dit kind. Als het kind zich gehoord weet, en er vanuit respect en vertrouwen naar elkaar geluisterd wordt, is de kans groot dat het kind uiteindelijk kan inzien (zonder het misschien te kunnen begrijpen) waarom een situatie is zoals hij is en er mogelijk (nog) niets aan veranderd kan worden.

Overexcitabiliteits van Dabrowski

Steeds vaker zien we onderzoeken over de intensiteit van beleven van prikkels bij (hoog)begaafden.

Het lijkt erop dat juist de gevoeligheid voor prikkels en de intensiteit van beleven van prikkels als kenmerken van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong gezien kunnen worden (Webb et al., 2013). We zien vaak groot enthousiasme, intense energie, een 'niet te stillen' leerhonger en sterke (zintuiglijke) reacties bij deze groep kinderen (Silverman, 1993). Dit naast de bekende cognitieve kenmerken, zoals snel denken, grote denkstappen maken, vroege taalontwikkeling, et cetera. Een theorie die hierop goed aansluit, is de theorie van de Poolse psychiater Kazimierz Dabrowski (Braham, 2005). Dabrowski beschrijft in zijn werk vijf belevingskanalen: psychomotorisch, zintuiglijk, intellectueel, verbeelding en emotioneel. Deze belevingskanalen kunnen sterk of minder sterk aanwezig zijn. Sommige kinderen zijn vooral gevoelig voor prikkels op emotioneel gebied, andere kinderen weer voor prikkels op intellectueel gebied. Als een kind bijvoorbeeld zeer sterk reageert op prikkels op emotioneel gebied, dan zouden we kunnen spreken van een emotionele alertheid. Dabrowski noemt deze alertheid 'overexcitability'. Met de casussen 'Dat klopt helemaal niet!' (hieronder), 'Afdwalen' (p. 7) en 'Buikpijn' (p. 7) laten we van een paar van deze 'overexcitabiliteits' zien hoe dat in de praktijk eruit kan zien. Elke alertheid afzonderlijk hoeft niet per se te betekenen dat dit kind een ontwikkelingsvoorsprong heeft, maar op het moment dat een opvoeder, begeleider of leerkracht iets dergelijks signaleert bij een kind, kan dat wel reden zijn om extra goed in de gaten te houden of dit kind wellicht iets meer of iets anders van je nodig heeft.

Dat klopt helemaal niet!

Nadia is een heerlijk kind. Ze is 's ochtends als eerste in de klas, loopt naar de juf en zegt: 'Dat klopt helemaal niet!', wijzend op de dagritmekaart. Ze zet vervolgens de stoeltjes netjes in de kring en gaat vrolijk zitten. Ze is heel beweeglijk, wipt op haar stoeltje heen en weer en tikt geregeld met haar potlood op haar tafeltje. Ze rent van het ene hoekje naar het andere en kijkt met grote ogen naar wat er in de verschillende hoeken gebeurt. Als je haar een moeilijk en complex werkje geeft, bijvoorbeeld het tekenen van een plattegrond van een bouwsel in de bouwhoek, dan werkt ze geconcentreerd. Ze lijkt dus al haar energie in de opdracht te leggen.

Uit deze casus kun je opmaken dat Nadia met veel plezier dingen oppakt en nieuwe dingen wil leren. Ze komt de klas binnen en scant meteen de omgeving. Het valt haar direct op als iets niet 'klopt', ze lijkt alles te zien en te horen (zintuiglijke alertheid). Daarnaast laat Nadia een enorme leerhonger zien (intellectuele alertheid), want in alle hoeken wil ze nieuwe kennis oppikken. Ook in een complex werkje zet ze heel graag haar tanden. Als leerkracht heb je hier een belangrijke rol om goed

in te schatten wanneer Nadia de meer complexe werkjes als uitdaging kan kiezen. En daarnaast om Nadia het gevoel te geven dat zij hierin geen uitzondering is. Wellicht zou het beweeglijke gedrag van Nadia gezien kunnen worden als een kenmerk van ADHD. In dit voorbeeld is daarvan echter geen sprake, want Nadia is goed in staat om zich te concentreren en haar aandacht vast te houden bij een complexe opdracht (Althuisen, De Boer & Van Kordelaar, 2015).

Afdwalen

Lotte bedenkt altijd nieuwe spelletjes voor in de poppenhoek. Ze heeft veel fantasie en kinderen vinden het heerlijk om hierin mee te gaan. Haar creatieve denken en grote fantasie brengen mooie dingen met zich mee. Ze blinkt bijvoorbeeld uit in verhalen vertellen en ze bedenkt zelf liedjes en melodieën. Maar er zitten ook lastige kanten aan. Lotte associeert veel en hierdoor dwaalt ze tijdens verhalen en instructies van de leerkracht regelmatig af, waardoor ze de essentie van de instructie of opdracht soms mist.

Lotte laat in deze casus een alertheid zien op het gebied van verbeelding. Ze heeft een grote verbeeldingskracht. Dat merk je aan haar beeldend taalgebruik en het regelmatig 'wegdromen'. Kinderen als Lotte vinden het heerlijk om zich te kunnen uiten in een kunstwerk, rollenspel, toneelspel, dans of fantasiespel. De creativiteit die Lotte laat zien, kan duiden op een ontwikkelingsvoorsprong, maar dat hoeft niet. Het blijft daarom ook altijd belangrijk om alert te blijven op meerdere kenmerken van een ontwikkelingsvoorsprong. Soms lijkt het gedrag dat Lotte laat zien, met name het wegdromen, op niet-sociaal gedrag. Als leerkracht zie je een kind dat in haar eentje zit, zonder contact te maken, waardoor je het gedrag zou kunnen interpreteren als sociaal niet sterk. De vraag is echter wat er achter dit gedrag zit. Misschien heeft Lotte even de tijd nodig om haar gedachten in een verhaal om te zetten. En wellicht wil Lotte haar verbeeldingskracht, haar verhalen, wel heel graag in de kring delen. Je zou als leerkracht aan Lotte kunnen vragen of zij een verhaal wil vertellen. Is haar gedrag daarmee minder sterk, of eigenlijk gewoon anders?

Buikpijn

Ayoub komt stil de klas binnen en gaat rustig op zijn stoel zitten. Tijdens het kringgesprek zegt hij niks. Wel kijkt hij af en toe onderzoekend naar de juf. Na de kring loopt de juf naar Ayoub en ze vraagt hoe het met hem gaat. In eerste instantie wil hij niets zeggen. Dan geeft hij aan dat hij buikpijn heeft. 'En jij hebt ook buikpijn', zegt hij. 'Is alles goed met jou, juf?'

Het lijkt wel of Ayoub heeft aangevoeld hoe de juf zich voelt. In werkelijkheid pikt deze leerling

meerdere signalen op waardoor hij in staat is om zich heel goed in te leven. Hij heeft bijvoorbeeld gezien dat de juf vaak naar het toilet gaat en dat de juf af en toe lichtjes een van pijn vertrokken gezicht trekt. Hij 'voelt' verder dat haar gemoedstoestand anders is dan anders doordat de juf kortaf reageert, zich verontschuldigt en niet vrolijk is. Ayoub laat een emotionele alertheid zien. Als leerkracht zou je naar Ayoub kunnen reageren dat het klopt wat hij zegt en hem vervolgens vragen wat hij nodig heeft zodat de buikpijn minder wordt.

Intensiteit herkennen

Veel ouders en leerkrachten herkennen juist de intensiteit van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Al van jongs af aan houden deze kinderen je bezig met hun tomeloze energie, leerhonger en intense reacties. Vaak nog voordat een daadwerkelijke ontwikkelingsvoorsprong op cognitief gebied te herkennen – laat staan te testen – is, kunnen juist deze intensiteit en alertheid manieren zijn om al vroeg een ontwikkelingsvoorsprong te herkennen. Aan ouders, opvoeders en leerkrachten de mooie, belangrijke én uitdagende taak om te leren begrijpen waarom deze kinderen op een intense manier leven en reageren. En belangrijker: hoe daarop in te spelen en ervan te genieten. In een volgend artikel zullen we verder ingaan op de begeleiding van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Daarbij gaan we (verder) in op de behoeften en de sociale en emotionele ontwikkeling van deze kinderen. 🌟

Literatuur

- Althuisen, M., Boer, E. de, & Kordelaar, N. van (2015). *Een andere kijk op hoogbegaafdheid*. Amsterdam: SWP.
- Boer, E. de, & Booij, N. (2011). *Handreiking hoogbegaafdheid*. 's-Hertogenbosch: Landelijke Pedagogische Centra.
- Braham, A. (2005). *Dabrowski en de Positive Disintegration Theory*. Via: www.hoogbegaafdvlaanderen.be/07_Probleemkind/6_Dabrowski.html.
- Expertgroep Ontwikkelingsvoorsprong (2016). *Kenmerkenlijst van hoogbegaafde peuters en kleuters*. Via: www.expertgroepontwikkelingsvoorsprong.nl/kenmerkenlijst-van-hoogbegaafde-babys-en-peuters.
- Kieboom, T. (2012). Presentatie *Hoogbegaafd? Een wonderkind!* Den Bosch: Conferentie Talent voor Excelleren, KPC Groep, november 2012 (<http://tinyurl.com/nheuo33>).
- Silverman, L.K. (1993). *Counseling the gifted and talented*. Denver: Love Publishing.
- Webb, J.T., Amend, E.R., Webb, N.E., Goerss, J. (2013). *Misdiagnose van hoogbegaafden. Handreiking voor passende hulp*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Wil je op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem nu een abonnement op HJK

Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €119,50 per jaar

HJK lezen op tablet en pc via Schooltas

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen 40% korting

Samen voor €78,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2266691